

Hostens, J., *De tempeliers. De tempelorde tijdens de kruistochten en in de Lage Landen* (Amsterdam: Pearson education Benelux, 2006, xxii + 354 blz., ISBN 90 430 1061 8).

Jan Hostens boek maakt deel uit van een serie geschiedenisboeken voor een breed publiek van liefhebbers tot professionals. Hostens is geen historicus maar komt uit de journalistiek. Dat komt vaker voor en levert soms goed leesbare werken op. Dat geldt ook voor dit boek. Het is in een uitermate levendige stijl geschreven, al storen hierbij soms anachronismen als ‘Godfried van Sint-Omaars, die ...het definitieve startschot gaf voor de creatie van de eerste ridderorde...’ (xxi)

Twaalf jaren onderzoek gingen aan deze publicatie vooraf en de lijst van geraadpleegde bronnen, zowel primaire als secundaire, is zeer groot. Daarnaast deed de auteur onderzoek ter plekke. Uit het dankwoord blijkt dat hij tevens heeft gecorrespondeerd met diverse gespecialiseerde wetenschappers. Het lijkt er echter op dat deze correspondentie veelal ging over bronnen en feiten en niet over de aanpak van vraagstelling, verantwoording en conclusies. Dat is jammer. Het boek bevat een schat aan informatie maar mist een goede onderliggende vraagstelling en daarmee verwante structuur. De auteur lijkt alles te willen vertellen en neemt daarbij de lezer niet altijd voldoende bij de hand.

In de inleiding geeft Hostens zijn intenties weer: eerherstel van de tempeliers en herschrijven van hun geschiedenis. In het voorwoord spreekt hij tevens de hoop uit dat dit boek het onderzoek naar de tempeliers in een stroomversnelling zal brengen. Wat betreft deze laatste doelstelling is het goed voorstelbaar dat dit boek met zijn rijke informatie een inspiratiebron kan vormen. Af en toe laat de auteur ook weten waar er kennishiaten zijn, maar hij formuleert geen concrete onderzoeksvragen.

Bij de eerste doelstelling ligt het wat ingewikkelder. De tempeliers kregen naar de mening van Hostens zaken in de schoenen geschoven die niet terecht zijn. Gezien de mythevorming rondom deze orde is deze stelling goed invoelbaar, maar het zoeken naar ‘de waarheid’ doet erg onhistorisch aan. Zo ook een constatering als: ‘Toch wordt het Palestina aan de vooravond van de kruistochten te vaak voorgesteld als een harmonieuze samenleving met uitzonderlijke godsdienstvrijheid enkel en alleen door de kruisvaarders verstoord. We zullen zien dat de tolerantie vooral ingegeven werd door politieke drijfveren en minder uit menslievendheid.’ (xx). Ik denk dat er heel weinig historici zijn die de auteur hierin tegen willen spreken. Het lijkt er op dat hij soms te nadrukkelijk de tegenstelling met de gevestigde wetenschappers opzoekt, en dan nogal selectief is in het citeren van de ‘autoriteiten’.

Storend is dat de auteur niet altijd goed omgaat met de bronnen. Soms heeft hij rake observaties, zoals bij de verschillende versies van kroniekschrijvers die laten zien dat er een kloof bestond tussen de bewoners van de Levant en hun wil tot diplomatie, en de ridderorden die de vijand wilden verslaan. (126) Maar de lezer komt ook een opmerking tegen over het schermen met ‘valse bescheidenheid’ van Bernardus van Clairvaux (39), waar zeer waarschijnlijk sprake was van diplomatiek gedrag of de bekende bescheidenheids*topos*. Of een formulering als ‘heel wat misvattingen over de kruistochten en de tempeliers hebben we te danken aan de vooringenomenheid van de kroniekschrijvers en van moderne auteurs die zich uitsluitend op hen baseerden.’ (xx)

Toch is dit boek het lezen waard voor wie meer wil weten over de tempeliers. De auteur legt sterk de nadruk op het militaire karakter van de orde en volgt hen 'bij rooftochten, belegeringen en veldslagen op grote en kleine schaal.' (xiii) Vooral dat onderdeel bestaat uit levendige beschrijvingen en goed te volgen krijgsgeschiedenis. Hosten maakt ook goed duidelijk wat de verdienste van de tempelridders was voor de christenen in het Heilige Land: hun grote terreinkennis, hun vertrouwdheid met het klimaat en hun enorme militaire discipline en vaardigheid. Daarmee onderscheidden ze zich van de kruisvaarders uit het Westen. Bovenstaande wordt door de auteur fraai geïllustreerd met onderdelen uit de regel van de orde, waarin soms tot in detail werd ingegaan op praktische zaken, zoals bijvoorbeeld de wijze waarop overlast door opwaaiend stof voor de ruiters moest worden voorkomen. (70)

Dit boek gaat niet alleen over de gebeurtenissen in het Heilige Land maar geeft ook een uitgebreid overzicht van het bezit van de tempeliers in de Lage Landen. Dat is een grote verdienste. De auteur heeft daarbij, mede gebaseerd op eigen onderzoek, veel aandacht voor de Vlaamse ridders, hun afkomst en hun rol in de geschiedenis. Nuttig zijn verder de verklarende woordenlijst en de verschillende hoofdstukken met informatie over de diverse functies van de orde en de gebruikte symboliek. Ook de tabellen en bijlagen kunnen handig zijn om zaken nog eens na te zoeken.

Joke Batink

Abicht, L., *Geschiedenis van de joden van de Lage Landen* (Amsterdam: Meulenhoff, Antwerpen: Manteau: 2006, 486 blz., ISBN 90 8542 042 3).

De geschiedenis van de joden in, of van, de Nederlanden is geen onbeschreven blad. De hoeveelheid literatuur die daarover de laatste decennia verscheen, is omvangrijk: regionale en lokale studies, biografieën en overzichtswerken over Nederland en België. Wat dat laatste land betreft, heeft Abicht, de auteur van de hier aan te kondigen meest recente poging tot synthese, zich al geweerd met *De joden van België* uit 1994 (rec. *BMGN*, CXI (1996) 79-80) en *De joden van Antwerpen* uit 2004 van zijn hand.

Het heeft natuurlijk geen zin een werk dat een kleine duizend jaar omvat, te willen samenvatten. Het is nuttiger te overwegen wat de schrijver met zijn onderwerp, de definitie en de afgrenzing ervan en met de studies die zijn voorgangers al op tafel hebben gelegd, heeft gedaan.

Schrijver stelt, terecht, het veelal omzeilde ‘probleem’ van de definitie van de onderzochte groep aan de orde: ‘Eerst moeten we echter precies definiëren wat we met termen als ‘joden’ en ‘jodendom’ bedoelen. Volgens de *Halacha*, de orthodox-religieuze joodse wetgeving, is iemand jood als die uit een joodse moeder geboren is.’ (10) ‘Naast deze joden door de geboorte, die trouwens nooit hun jood-zijn konden verliezen, zijn er ook tot het jodendom bekeerde niet-joden, ... die na een lange en moeizame procedure officieel door de hiertoe bevoegd verklaarde rabbijnen als jood erkend worden.’ In de passage tussen de twee geciteerde zinnen constateert de schrijver: ‘Daarmee vervallen de door de nationaalsocialistische rassenideologen geconstrueerde categorieën van ‘halfjoden’ en ‘kwartjoden’ ...’. Schrijver stapt hier wel wat lichtvaardig heen over het feit dat ‘geboorte’ op afstamming duidt, in de wandeling ook ‘bloed’ genoemd – vandaar dat we nog steeds spreken van bloedverwant, bloedeigen enz. Dat mogen allemaal ‘constructies’ zijn die naar plaats en tijd kunnen verschillen, ze zijn er nu in onze cultuurkring en de vraag is dus gewettigd of de hedendaagse man van wetenschap die oude religieuze definitie van de *halacha* tot de zijne kan maken zonder in onoplosbare contradicties te vervallen als hij ook andere religieuze groepen gaat beschouwen – zoals hier het geval is waar een kleine minoriteit leefde temidden van een andersoortige, *in casu* christelijke, meerderheid met een geheel tegengestelde heilsverwachting.

Kortom, gaat het bij de huidige definiëring om een seculier-juridische òf om een religieus-eschatologische begripsbepaling? Die keuze heeft grote gevolgen voor de interpretatie der geschiedenis van de twee genoemde groepen in hun onderlinge verhouding. Schrijver stelt zich blijkbaar onomwonden op het standpunt van die voorchristelijke wet. Hij besluit zijn Inleiding (9-21) met de volgende pretentie: ‘Het is de opzet van dit boek om de specifieke geschiedenis van de joden, die al in een aantal onmisbare boeken, naslagwerken, wetenschappelijke verhandelingen en artikelen door joodse auteurs uitvoerig behandeld werd, met de onvermijdelijke afstandelijkheid en de nodige schroom vanuit een niet-joods oogpunt te beschrijven.’ Dat lijkt op een *non sequitur* als men zojuist heeft gesteld de definitie van de *halacha* te aanvaarden.

Schrijver vat die voorgaande studies samen en beperkt zich niet tot ‘joodse auteurs.’ De vorm van zijn boek is eigenlijk een essay. De verantwoording in noten